

عوامل اثرگذار بر نگرش کشاورزان حوزه سد کزنار نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران

چکیده

تحقیق پیمایشی حاضر با هدف بررسی نگرش کشاورزان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران و عوامل موثر بر آن در شهرستان الیگودرز انجام شده است. جامعه آماری شامل کلیه بهره‌برداران حوزه سد کزنار می‌باشد. حجم نمونه نیز با استفاده از فرمول کرجسی و مورگان 80 نفر تعیین و نمونه‌ها به طور تصادفی ساده انتخاب شدند. مهم‌ترین ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسش‌نامه بود که روایی و پایایی آن به ترتیب، با استفاده از نظرات متخصصان و ضریب آلفای کرونباخ (0/88) مورد تأیید قرار گرفت. در نهایت تجزیه و تحلیل داده‌ها به کمک نرم‌افزار SPSS انجام شد. نتایج نشان داد که تنها 15 درصد کشاورزان دارای نگرش مساعد نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران بوده و 85 درصد افراد نگرش متوسط و نامساعد داشتند. بر اساس نتایج آزمون همبستگی نیز رابطه‌ی بین نگرش کشاورزان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران با متغیرهای میزان اراضی آبی و دیم تحت مالکیت، درآمد از بخش کشاورزی و میزان تحصیلات مستقیم و معنی‌دار و با متغیرهای سن و سابقه کار کشاورزان کشاورزی معکوس و معنی‌دار شده است. همچنین طبق نتایج تحلیل رگرسیون سه متغیر «میزان اراضی آبی»، «درآمد از بخش کشاورزی» و «سابقه کار کشاورزی» در مجموع توانستند 36/5 درصد از تغییرات متغیر وابسته‌ی تحقیق را تبیین کنند.

واژگان کلیدی: تعاونی آب‌بران، نگرش، مدیریت مشارکتی آبیاری، کزنار

مقدمه

به دلیل نازل بودن ریزش‌های جوی و نامناسب بودن پراکنش زمانی و مکانی آن، ایران در زمره کشورهای خشک و نیمه خشک جهان محسوب می‌شود. از طرفی دیگر کشورمان به دلیل رشد جمعیت، توسعه بهداشت و گسترش بخش‌های کشاورزی و صنعت و مواردی از این دست پیوسته با افزایش تقاضای آب مواجه بوده و این امر موجب زیاد شدن شکاف میان عرضه و تقاضای این ماده ارزشمند در آینده خواهد شد. افزایش این شکاف، توجه جدی به مبانی برنامه ریزی اقتصادی منابع آب و تخصیص بهینه آن را اجتناب ناپذیر می‌نماید (احسانی و خالدی، 1382). بسیاری از دولت‌ها از جمله ایران دریافته‌اند که عامل اصلی رویارویی با بحران آب در بخش کشاورزی از ناتوانی آنها در مدیریت همه جانبه شبکه‌های آبیاری و نادیده انگاشتن بهره‌برداران در عرصه مدیریت آب نشأت گرفته است. لذا کاهش تصدی‌گری دولت، واگذاری نقش فعال به مردم، ایجاد و تقویت تشکل‌های مردمی در خصوص مدیریت آب از ارکان اولیه برای رسیدن به توسعه پایدار منابع آب محسوب می‌شود (قاضی مقدم و همکاران، 1388). از این رو برنامه ریزان دولتی با توجه به بروز مشکلات بسیار در مدیریت شبکه‌های آبیاری توسط دولت به مدیریت مشارکتی آبیاری از طریق ایجاد تشکل‌های آب‌بران روی آوردند. مدیریت مشارکتی آبیاری به مشارکت کشاورزان در همه‌ی جنبه‌ها و سطوح مدیریت آبیاری گفته می‌شود که تمامی این جنبه‌ها عبارتند از برنامه ریزی، طراحی، ساخت، بهره‌برداری و تعمیر و نگهداری، تامین مالی، قواعد تصمیم‌گیری و نظارت و ارزیابی سیستم‌های

آبیاری (شعبانعلی فمی و همکاران، 2007). هدف مدیریت مشارکتی آبیاری، تشکیل تعاونی آب‌بران به منظور برعهده گرفتن مدیریت آبیاری توسط کشاورزان در جهت بهبود وضعیت زندگی کشاورزان می باشد (روز، 2010). از مهمترین انگیزه های ایجاد مدیریت مشارکتی آبیاری در بررسی کشورهای مختلف دنیا می توان به کمبود سرمایه گذاری دولت در بخش آبیاری، نگهداری نامناسب سیستم های آبیاری، عدم توانایی دولت در جمع آوری پول کافی از مصرف کنندگان آب و عملکرد ضعیف سیستم های آبیاری اشاره کرد (مونوز، 2007). راهکار مدیریت مشارکتی آبیاری از طریق شکل گیری تشکل آب‌بران صورت می پذیرد. تشکل های آب‌بران به عنوان تشکیلات پایدار محلی با هدف فراهم آوردن سازوکارهایی که کشاورزان بتوانند از طریق فرآیند مشارکتی در تصمیم گیری ها و مدیریت آب کشاورزی دخیل شوند و از آب در دسترس استفاده بهینه کنند تا مدیریت بهینه مصرف آب کشاورزی حاصل شود تشکیل می شوند (هاورس و همکاران، 2005). این تشکل ها ها سبب افزایش عملکرد محصول، افزایش راندمان مصرف آب و بهبود نگهداری از شبکه های آبیاری روستا می گردد (فانو، 2001). در واقع می توان گفت که راهکار مدیریت مشارکتی آبیاری از طریق شکل گیری تعاونی آب‌بران با هدف درگیری بهره برداران در تمامی مراحل مدیریت منابع آبی گزینه ای است که جهت مدیریت بهینه آب کشاورزی باید صورت پذیرد البته به منظور جلب مشارکت افراد در تشکیل تعاونی آب‌بران بایستی اقداماتی در جهت ارتقا نگرش افراد نسبت به تعاونی آب‌بران انجام شود تا بتوان نگرشی پایدار و مساعد در افراد ایجاد نماییم که این عامل خود زمینه ساز جلب مشارکت افراد می باشد. اصولا نگرش به عنوان یکی از مهم ترین ابعاد سه گانه رفتار در شکل گیری آن بسیار موثر بوده و نگرش فرد در مورد یک موضوع می تواند بر رفتار وی بر موضوع مورد نظر تاثیرگذار باشد (گرنوالد، 1989). بنابراین با توجه به اهمیت تعاونی آب‌بران به عنوان راهکار افزایش بهره وری و استفاده بهینه از آب موجود، بررسی عوامل موثر بر ارتقا نگرش و آگاهی کشاورزان نسبت به تشکل های آب‌بران می تواند در افزایش مشارکت افراد در تشکیل تعاونی آب‌بران موثر واقع شود و می توان از نتایج آن در برنامه ریزی در زمینه مدیریت بهینه آب در بخش کشاورزی استفاده نمود. در این زمینه مطالعات بسیاری صورت گرفته که به برخی از آن ها اشاره می کنیم. در مطالعه ای که توسط شاهرودی و چیذری (1386) در زمینه عوامل تاثیرگذار بر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکل های آب‌بران انجام گرفت به عواملی چون میزان تحصیلات، سطح زیر کشت آبی، درآمد سالیانه، تماس های ترویجی، مولفه های سرمایه اجتماعی، وضعیت آبیاری منطقه از دیدگاه آب‌بران و وضعیت مشارکت کشاورزان در زمینه مدیریت شبکه آبیاری اشاره نمودند. از عوامل دیگر می توان به آموزش و ارتباط خوب (کارلی و همکاران، 2006)، برنامه های آموزشی و افزایش آگاهی (رستریپو، 2001) اشاره نمود. مطالعه ی بقایی و همکاران (1387) نیز نشان داد که بین متغیرهای سن، میزان منزلت اجتماعی، میزان مشارکت اجتماعی، میزان نگرش نسبت به مشارکت، میزان نوگرایی، میزان اعتماد به افراد مختلف و میزان تمایل به انجام کارهای جمعی با متغیر میزان مشارکت روستاییان در طرح های آبخیزداری رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. شاهرودی و همکاران (1387) نیز در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که میزان نگرش بیش از نیمی از بهره برداران در شبکه آبیاری دارای تعاونی آبران نسبت به مدیریت آب کشاورزی در سطوح مثبت و نسبتا مثبت قرار داشتند. همچنین مجموعه عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و میزان سواد نیز در مشارکت مردم موثر می باشد. مهندسین مشاور یکم، (1383). همان گونه که مشاهده می شود در تحقیقات مختلف عواملی چون تحصیلات، درآمد، سطح زیرکشت،

سن، سرمایه اجتماعی و در مجموع ویژگی‌های اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی در نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تشکیل تعاونی آب‌بران موثر است. لذا با توجه به تأثیر نگرش افراد در شکل‌گیری رفتار آنان از این رو هدف کلی از مقاله حاضر بررسی نگرش کشاورزان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران و عوامل موثر بر آن در شهرستان الیگودرز می‌باشد.

مواد و روش‌ها

این تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی، از لحاظ میزان و درجه کنترل متغیرها، میدانی و از لحاظ نحوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات نیز از نوع تحقیقات توصیفی است و از آنجایی که به بررسی رابطه‌ی بین میزان تمایل به مشارکت مخاطبان در تشکیل تعاونی آب‌بران با دیگر متغیرهای تحقیق پرداخته است از نوع تحقیقات همبستگی به شمار می‌رود. جامعه آماری در این پژوهش شامل کلیه بهره‌برداران حوزه سد کزنار در شهرستان الیگودرز واقع در استان لرستان بوده که تعداد آن 150 کشاورز می‌باشد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کرجسی و مورگان 80 نفر تعیین شد و نمونه‌ها به طور تصادفی ساده از حوزه‌ی سد کزنار انتخاب شدند. در این مطالعه تدوین مبانی نظری و مرور منابع با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و جمع‌آوری اطلاعات مربوط به نمونه‌ها با ابزار پرسش‌نامه از طریق بررسی‌های میدانی انجام شده است. پرسش‌نامه پژوهش‌گرساخت بوده که در بخش اول به بررسی ویژگی‌های فردی کشاورزان می‌پردازد و در بخش دوم پرسش‌نامه نیز به منظور بررسی نگرش مخاطبان در تشکیل تعاونی آب‌بران از 18 گویه در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (از «خیلی مخالف» تا «خیلی موافق») استفاده شده است. به طوری که هر کشاورز که گزینه «خیلی مخالف» را انتخاب نموده عدد 1 و کشاورزی که گزینه «خیلی موافق» را انتخاب نموده عدد 5 اختصاص داده شد و سایر گزینه‌ها بین این دو عدد قرار گرفت. سپس از مجموع 18 گویه سطح کلی نگرش افراد محاسبه گردید. همچنین جهت اولویت‌بندی موارد مختلف نگرش کشاورزان در تشکیل تعاونی آب‌بران، ابتدا میانگین و انحراف معیار پاسخ کشاورزان محاسبه، سپس با تقسیم انحراف معیار بر میانگین، ضریب تغییرات (CV) بدست آمد. از طریق ضریب تغییرات به دست آمده اولویت‌بندی گویه‌ها انجام شد. بدین صورت که هر چه عدد ضریب تغییرات کم‌تر باشد، گویه مذکور از رتبه و اهمیت بالاتری برخوردار است. روایی پرسش‌نامه، به روش اعتبار محتوایی و با استفاده از نظرات متخصصان و پایایی آن نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ (0/95) مورد تأیید قرار گرفت. در نهایت تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش توصیفی (توزیع فراوانی، درصد، میانگین، دامنه تغییرات و اولویت‌بندی) و استنباطی (ضریب همبستگی و تحلیل رگرسیون) به کمک نرم‌افزار SPSS انجام شد.

نتایج و یافته‌ها

نتایج

1. آمار توصیفی

بر اساس نتایج به دست آمده میانگین سنی پاسخ‌گویان 49/8 سال و کشاورزان منطقه مورد مطالعه در محدوده‌ی سنی 20 تا 84 سال قرار داشتند. میانگین سابقه کشاورزی آنان 30/16 سال بود. بیش از نیمی از کشاورزان دارای 4 تا 6 فرزند پسر و 53/8 درصد

آنان نیز دارای 1 تا 3 فرزند دختر بودند. میانگین اراضی آبی و دیم پاسخ‌گویان به ترتیب برابر 3/13 و 9/35 هکتار بود. 83/8 درصد افراد مالک اراضی خود بودند و مالکیت 1/2 درصد به صورت اجاره‌ای و 15 درصد نیز به صورت ملکی - اجاره‌ای بود. مهم‌ترین منبع درآمد بیش‌تر افراد (71/2 درصد) زراعت بوده و حدود 70 درصد آنان کم‌تر از ده میلیون ریال در سال درآمد دارند. 54 درصد کشاورزان مورد مطالعه بی‌سواد و هم‌چنین بیش‌تر افراد (70 درصد) در هیچ‌گونه تشکل و انجمن اجتماعی از قبیل شرکت تعاونی، شورای ده و دهیاری عضویت نداشتند. میانگین تعداد دفعات مسافرت به شهر و مراجعه به مرکز خدمات کشاورزی پاسخ‌گویان در ماه به ترتیب در حدود 4/32 و 1/6 بار بود. بیش از 70 درصد کشاورزان در طول شبانه‌روز اصلاً به برنامه‌های آموزشی رادیویی مربوط به کشاورزی گوش نداده بودند. بر اساس این نتایج 77/5 درصد افراد مورد مطالعه در طول هفته هیچ‌گونه مطالعه‌ای در خصوص مسائل مربوط به کشاورزی نداشتند. هم‌چنین دسته‌بندی سطح نگرش کشاورزان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران به سه سطح مساعد، متوسط و نامساعد نشان داد که تنها 15 درصد کشاورزان دارای نگرش مساعد نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران بوده و 85 درصد افراد نگرش متوسط و نامساعد داشتند.

2. اولویت‌بندی نگرش کشاورزان در خصوص اثرات تشکیل تعاونی آب‌بران

جدول (1) اولویت‌بندی نگرش کشاورزان را در خصوص اثرات تشکیل تعاونی آب‌بران در حوزه‌ی سد کزنار در شهرستان الیگودرز بر اساس ضریب تغییرات (CV) به‌دست آمده نشان می‌دهد. در این جدول میانگین و انحراف معیار، ضریب تغییرات و رتبه هر کدام از گویه‌ها نیز مشخص شده است.

جدول (1) اولویت‌بندی نگرش کشاورزان در خصوص اثرات تشکیل تعاونی آب‌بران

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه
1	0/113	1/09	3/10	تعاونی آب‌بران باعث بهبود وضعیت اقتصادی بهره‌برداران می‌شود
2	0/265	0/84	3/16	تعاونی آب‌بران موجب ایجاد احساس مسولیت در کشاورزان نسبت به شبکه می‌شود
3	0/307	1/00	3/25	تعاونی‌ها موجب جلوگیری از هرج و مرج و نظم بخشیدن به توزیع آب می‌شوند
4	0/3141	1/10	3/50	تعاونی‌ها موجب افزایش مشارکت کشاورزان در تصمیم‌گیری و مدیریت آب کشاورزی می‌شود
5	0/3145	1/10	3/50	تعاونی باعث کاهش هزینه دولت در زمینه مدیریت آب می‌شود
6	0/317	1/03	3/24	تعاونی موجب حفظ منابع آب می‌شود
7	0/3203	1/07	3/34	وجود تعاونی موجب افزایش دانش کشاورزان در مورد مدیریت بهینه آب می‌گردد
8	0/3207	1/04	3/24	وجود تعاونی موجب افزایش مهارت کشاورزان در مورد مدیریت بهینه آب می‌گردد
9	0/329	1/10	3/34	تعاونی زمینه اتحاد و همکاری کشاورزان را در مدیریت بحران آب فراهم می‌کند
10	0/331	0/96	2/90	تعاونی باعث تامین و تحویل حجم کافی آب می‌شود
11	0/344	1/13	3/28	موجب تسهیل در جمع‌آوری آب‌ها می‌شود
12	0/355	1/16	3/26	تعاونی موجب همکاری ماموران دولتی با کشاورزان برای مدیریت بهتر منابع آبی می‌شود
13	0/356	1/12	3/14	تعاونی آب‌بران زمینه دریافت تسهیلات و اعتبارات کشاورزی را بهبود می‌بخشد
14	0/368	1/07	2/90	تعاونی باعث می‌شود که احساس مالکیت کشاورزان به سیستم‌های آبیاری بیش‌تر شود
15	0/3802	1/24	3/26	تعاونی موجب بهبود عملکرد و کیفیت محصولات کشاورزی می‌شود
16	0/3806	1/20	3/55	تعاونی موجب افزایش کیفیت خدمات آبیاری می‌شود
17	0/381	1/23	3/22	تعاونی موجب بهبود بهره‌برداری از آب و نگهداری از کانال‌های آبیاری می‌شود
18	0/391	1/19	3/04	تعاونی مشکلات آبیاری را تا حد زیادی کاهش می‌دهد

همان‌طور که جدول (1) نشان می‌دهد، از نظر کشاورزان «بهبود وضعیت اقتصادی بهره‌برداران»، «جلوگیری از هرج و مرج و نظم بخشیدن به توزیع آب» و «ایجاد احساس مسولیت در کشاورزان نسبت به شبکه» به ترتیب سه اثر مثبت مهم تشکیل تعاونی آب‌بران بودند که کشاورزان بیش‌ترین توافق را در مورد آن‌ها داشتند. هم‌چنین سه گویه «افزایش کیفیت خدمات آبیاری»، «بهبود بهره‌برداری از آب و نگهداری از کانال‌های آبیاری» و «کاهش مشکلات آبیاری» سه اثر آخر تشکیل تعاونی از نظر اهمیت در منطقه مورد مطالعه بودند.

3. همبستگی بین متغیرهای تحقیق با نگرش کشاورزان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران

در این بخش رابطه‌ی بین متغیر نگرش کشاورزان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران با متغیرهای مربوطه از طریق آزمون همبستگی پیرسون و اسپیرمن مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج این آزمون‌ها در جدول (2) ارائه شده است.

جدول (2)، رابطه بین نگرش کشاورزان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران با متغیرهای مربوط

متغیر اول	متغیر دوم	مقیاس متغیر	ضریب	مقدار ضریب	سطح معنی‌داری
نگرش کشاورزان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران	سن	فاصله‌ای	پیرسون	-0.393**	0.000
	تعداد فرزند تحصیل کرده دانشگاهی	نسبی	پیرسون	0.037 ^{n.s}	0.741
	میزان اراضی آبی تحت مالکیت	نسبی	پیرسون	0.278*	0.012
	میزان اراضی دیم تحت مالکیت	نسبی	پیرسون	0.317**	0.004
	درآمد از بخش کشاورزی	نسبی	پیرسون	0.281*	0.012
	سابقه کار کشاورزی	فاصله‌ای	پیرسون	-0.368**	0.001
	میزان تحصیلات	ترتیبی	اسپیرمن	0.254*	0.023
	مسافرت به شهر	نسبی	پیرسون	0.059 ^{n.s}	0.606
	میزان گوش دادن برنامه‌های رادیویی مربوط به کشاورزی	ترتیبی	پیرسون	-0.042 ^{n.s}	0.713
	مطالعه روزنامه یا مجله	ترتیبی	پیرسون	0.081 ^{n.s}	0.477

** معنی‌داری در سطح یک درصد * معنی‌داری در سطح پنج درصد ^{n.s}: عدم معنی‌داری

بر اساس نتایج آزمون همبستگی رابطه‌ی بین نگرش کشاورزان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران با متغیر میزان اراضی دیم تحت مالکیت در سطح یک درصد (با احتمال 99 درصد) و با متغیرهای میزان اراضی آبی تحت مالکیت، درآمد از بخش کشاورزی، میزان تحصیلات پاسخ‌گویان در سطح پنج درصد (با احتمال 95 درصد) مستقیم و معنی‌دار شده است. به عبارتی، هر چه میزان متغیرهای نام‌برده بیش‌تر باشد، کشاورزان نگرش موافق‌تری نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران بیش‌تر خواهند داشت. از طرفی دیگر رابطه‌ی بین نگرش کشاورزان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران با متغیرهای سن و سابقه کار کشاورزی، در سطح یک درصد، معکوس و معنی‌دار شده است. به عبارتی، هر چه میزان سن و سابقه کار کشاورزی پاسخ‌گویان کم‌تر باشد، نگرش موافق‌تری نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران خواهند داشت.

4. تحلیل رگرسیون عوامل تأثیرگذار بر نگرش کشاورزان حوزه سدکزنار نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران

در این بخش، تأثیر هم‌زمان متغیرهای موثر بر نگرش کشاورزان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران از طریق رگرسیون چندگانه و به روش گام به گام¹ صورت گرفته است. همان طور که در جدول (3) مشاهده می‌شود، نتایج این تحلیل نشان داد که سه متغیر «اراضی آبی تحت مالکیت»، «درآمد از بخش کشاورزی» و «سابقه کار کشاورزی» به ترتیب وارد معادله شده که مقدار ضریب تعیین تعدیل شده $(R^2 \text{ Adj})$ برای هر کدام از آن‌ها به ترتیب برابر 0/215، 0/086 و 0/064 بود. و در مجموع این سه متغیر توانستند 36/5 درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین نمایند. مقادیر مثبت ضرایب استاندارد (β) برای متغیرهای X_1 و X_2 نشان می‌دهد که یک انحراف معیار افزایش در اراضی آبی تحت مالکیت و درآمد از بخش کشاورزی کشاورزان به ترتیب موجب 0/316 و 0/278 افزایش انحراف معیار در نگرش آنان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران می‌شود و برعکس مقدار منفی ضریب استاندارد (β) برای متغیر X_3 نشان می‌دهد که یک انحراف معیار افزایش در سابقه کار کشاورزی کشاورزان موجب 0/205 کاهش انحراف معیار در نگرش آنان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران می‌شود.

جدول (۳)، میزان تأثیر متغیرهای اثرگذار بر نگرش کشاورزان نسبت به تشکیل تعاونی آب‌بران

تأثیر متغیر	ضریب تعیین شده (R^2)	ضریب تعیین تعدیل شده ($R^2 \text{ Adj}$)	ضرایب (B)	ضرایب استاندارد (β)	t آماره
C: ضریب ثابت	-----	-----	4/52	-----	2/83**
X_1 : اراضی آبی تحت مالکیت	0/234	0/215	1/120	0/316	3/65*
X_2 : درآمد از بخش کشاورزی	0/312	0/301	0/194	0/278	2/92**
X_3 : سابقه کار کشاورزی	0/376	0/365	-0/078	-0/205	-2/14**
$R^2 = 0/376$		$R^2 \text{ Adj} = 0/365$		F = 271.398**	

** معنی داری در سطح یک درصد * معنی داری در سطح پنج درصد

با توجه به ضرایب (B) ارائه شده در جدول (3) معادله خطی حاصل از تحلیل رگرسیون را می‌توان به صورت معادله (1) نشان داد: معادله (1) ؛

$$Y = 4/52 + 1/120 x_1 + 0/194 x_2 - 0/078 x_3$$

بحث و نتیجه گیری

یکی از نمودهای مشارکت مردمی در بخش آب، تعاونی آب‌بران می‌باشد که به عنوان رهیافتی نوین برای تقویت پایداری در مدیریت آب کشاورزی با هدف درگیری کشاورزان برای بهبود کارایی و اثربخشی آبیاری شناخته شده است. بنابراین با عنایت به اهمیت مسئله مشارکت روستاییان در مدیریت شبکه های آبیاری و اهمیتی که شکل گیری تعاونی آب‌بران به عنوان راهکاری برای مقابله با مسئله کمبود آب و افزایش بهره وری آبیاری و استفاده بهینه از آب موجود دارد لذا ارتقا نگرش و آگاهی کشاورزان نسبت به شکل های آب‌بران می‌تواند در افزایش مشارکت افراد در تشکیل تعاونی آب‌بران و همچنین جهت رسیدن به هدف حفظ و بهره برداری بهینه و

پایدار منابع آبی موثر واقع شود. در این راستا هدف این پژوهش نیز بررسی عوامل موثر بر نگرش افراد پیرامون تعاونی آببران می باشد. طبق نتایج این تحقیق بیش از نیمی از پاسخگویان نگرشی متوسط پیرامون تعاونی آببران داشتند (72/5 درصد) و تنها 15 درصد آنها نگرش مساعدی نسبت به تعاونی آببران داشتند و میانگین کلی این متغیر نیز حدود 3/26 می باشد که نشان دهنده وضعیت متوسط نگرش افراد پیرامون تعاونی آببران می باشد شاید به این دلیل که افراد درک و بینش بالایی نسبت به فواید و پیامدهای مشارکت و تعاونی آببران ندارند بنابراین نگرش آن ها در حد متوسط است. از سوی دیگر یافته های پژوهش نشان دهنده رابطه منفی و معنی دار بین سن و سابقه کار کشاورزی پاسخگویان و نگرش آن ها به مشارکت در تعاونی آببران می باشد این نتیجه در راستای نظر شاهرودی و چیدری (1386) می باشد. ممکن است دلیل این امر این باشد که افراد مسن افرادی محافظه کارند معمولاً در پذیرش شرایط جدید بیش تر مقاومت میکنند و یا شاید اینکه چون سن افراد بالا است و قبلاً تجربه مشارکت را داشته که نتیجه مثبتی برای آن ها نداشته بنابراین نگرش نامساعدی به مشارکت در تعاونی آببران دارند. همچنین چون سابقه با سن افراد رابطه مستقیمی دارد و معمولاً افراد مسن نگرش نامساعدتری نسبت به مشارکت در تعاونی آببران دارند پس سابقه نیز همین طور می باشد دارند پس شاید بتوان چنین نتیجه گرفت افزایش سن و سابقه کار کشاورزی پاسخگویان تاثیر منفی بر نگرش افراد پیرامون تعاونی آببران ایجاد می کند. بین میزان اراضی آبی و نگرش پیرامون مشارکت در تعاونی آببران می توان چنین نتیجه گرفت که بین اراضی آبی و نگرش رابطه مثبت و معنی داری در سطح پنج درصد وجود دارد، شاهرودی و چیدری (1386) و ساکی و همکاران (1389) نیز در پژوهش خود صحت این فرضیه را تایید کردند. در تحلیل این مورد می توان گفت که احتمالاً هرچه افراد اراضی آبی بیشتر داشته باشند معیشت آنها متکی به زراعت آبی خواهد بود بنابراین وابستگی آنها به آب بیشتر می شود در نتیجه نگرش آن ها نیز مثبت تر می شود دارند پس شاید بتوان چنین نتیجه گرفت افزایش میزان اراضی آبی پاسخگویان تاثیر مثبتی بر نگرش افراد پیرامون تعاونی آببران ایجاد می کند. بین میزان اراضی دیم و نگرش پیرامون مشارکت در تعاونی آببران رابطه مثبت و معنی داری در سطح یک درصد وجود دارد؛ این نتیجه با پژوهش موسوی و همکاران (1387) همخوانی دارد. در تحلیل این مورد شاید بتوان گفت به دلیل اینکه زراعت این افراد در ارتباط مستقیم با بارش باران می باشد در نتیجه این افراد بحران کمبود آب را بهتر درک می کنند و نگرش مساعدتری پیرامون این تعاونی ها و مدیریت بهینه آب دارند. بین تحصیلات پاسخگویان و نگرش آن ها پیرامون مشارکت در تعاونی آببران رابطه مثبت و معنی داری در سطح پنج درصد وجود دارد، شاهرودی و چیدری (1386) نیز در پژوهش خود صحت این فرضیه را تایید کردند. شاید به این دلیل که هرچه تحصیلات افراد بیشتر باشد درک و آگاهی افراد از عملکرد تعاونی آببران و منافعی که می تواند این تعاونی برایشان داشته باشد بیشتر می شود در نتیجه نگرش آن ها نسبت به تعاونی آببران نیز بهتر است. همچنین نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون نیز نشان می دهد که متغیر های "میزان اراضی آبی"، "درآمد سالیانه" و "سابقه کشاورزی" در مجموع توانستند 37/6 درصد تغییرات نگرش نسبت به تعاونی آببران را تبیین کنند. از این رو با توجه به یافته های پژوهش پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می شود

پیشنهادها

- به منظور ارتقا نگرش افراد پیرامون تعاونی آب‌بران پیشنهاد می‌گردد سازمان های مسئول دولتی با استفاده از کانال های ارتباطی از قبیل مددکاران ترویجی، شورای روستایی، کشاورزان پیشرو و رهبران محلی و رسانه های دیداری و نوشتاری و فرهنگ سازی عمیق در منطقه نسبت به توجیه و متقاعد ساختن کشاورزان پیرامون فواید مشارکت و تعاونی آب‌بران صورت گیرد.
- پیشنهاد می‌شود که در آغاز از افراد جوان به عنوان آغازشگر استفاده گردد و همچنین برای افراد با سابقه آموزش های لازم و توجیهی در راستای اصلاح نگرش آنان اعمال گردد تا از این طریق زمینه های لازم برای مشارکت آنان را فراهم سازند.
- جهت بهره برداران کم درآمد تسهیلات ویژه ای مثل دادن وامهای بلاعوض و کم بهره و تقویت قدرت مالی زارعان در جهت ایجاد نگرش پایدار و مساعد اقدام گردد.
- پیشنهاد می‌شود که تغییری در نگرش کلیه مسولین دولتی صورت گرفته به نحوی که به رهیافت از پایین به بالا اعتقاد داشته باشند و به عنوان تسهیلمان ایفا نقش نمایند.
- تدوین و اجرای سیاستهای حمایتی اقدام جهت ترغیب کشاورزان نسبت به آبی نمودن زمینهای زراعی خود
- ترغیب بهره برداران به یکپارچه سازی و یکجا زراعی به منظور ایجاد نگرش مثبت در آنان

فهرست منابع

- احسانی، م و خالدی، ه، 1382، بهره وری آب کشاورزی، کمیته ملی آبیاری و زهکشی ایران، چاپ اول
- بقایی، مسیب، چیدری، محمد، پزشکی راد، غلامرضا و فعلی، سعید. (1387). عوامل فردی واجتماعی موثر بر میزان مشارکت روستاییان حوزه آبخیز زر چشمه هونجان در طرح های آبخیز داری، علوم ترویج و آموزش کشاورزی، ایران، جلد 4، شماره 1
- ساک، م. غلامرضایی، س، ملکی، ع، گودرزی، ا، یونسی، ح. ا. 1389، تحلیل عوامل پیشبرنده و بازدارنده مشارکت مردمی در بهره برداری و نگهداری بهینه از شبکه آبیاری سد مخزنی خان آباد الیگودرز، شرکت سهامی آب منطقه ای لرستان، کمیته تحقیقات، وزارت نیرو،

LOH-88004

- شاهرودی، ع. ا.، چیدری، م. و پزشکی راد، غ. 1387. تاثیر تعاونی آب‌بران بر نگرش کشاورزان نسبت به مدیریت آب کشاورزی: مطالعه موردی استان خراسان رضوی. اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی). شماره 2

شاهرودی، ع. ا. و چیدری، م. 1386، عوامل تاثیر گذار بر نگرش کشاورزان نسبت به مشارکت در تعاونی آب بران (مطالعه موردی در استان خراسان رضوی)، علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی. 11(42 الف): 299-312

قاضی مقدم، ش، مردامادی، م و فرج اله حسینی، ج. 1388. مروری بر ضرورت تشکیل تعاونی آب بران در راستای اصلاح الگوی مصرف آب در بخش کشاورزی، همایش ملی الگوهای توسعه پایدار در مدیریت آب، مشهد، شرکت مهندسی مشاور مهتاب ثامن، سال 1388

موسوی، ف. پزشکی راد، غ. م. چیدری، م. 1387، رابطه مشخصه های اجتماعی با نگرش بهره برداران نسبت به مدیریت پایدار منابع آب، علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، 4(2): 43-52

مهندسی مشاوریکم. (1383). مطالعات اقتصادی- اجتماعی و نظام بهره برداری دشت تبریز، سری مجلدات. تهران: مهندسی مشاوریکم

FAO ,2001, *Guidelines for participatory training and extention in farmers water management*. Food and Agriculture organization of the united nations. Rome

Greenwald, A.G. (1989). Why attitudes important: Defining attitude and theory 20 years later, In A.R. Pratkanis, S.J. Breckler, & In A.G. Greenwald (Eds), *Attitude structure and function*, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum associates Inc, 429-440.

Howarth, S.E., Parajuli, U.N., Baral, J.R., Nott, G.A., Adhikari, B.R., Gautam, D.R., & Menuka, K.C., 2005, *Promoting Good Governance of Water Users' Associations in Nepal*, Department of Irrigation of His Majesty's Government of Nepal

Karli, B., Bilgic, A., Celik, Y., 2006. Factor affecting farmers' decision to enter agricultural cooperatives using random utility model in the South Eastern Anatolian region of Turkey *Journal of Agriculture and Rural Development in the Tropics and Subtropics*, Volume 107, No. 2, 2006, pages 115-127

Munoz G. 2007. *Irrigation Management Transfer: Worldwide Efforts and Results*. The 4th Regional conference and 10th International seminar on Participatory Irrigation Management, 2-5 May. 2007. Tehran - Iran

Ros, B. 2010. *Participatory Irrigation Management and the Factors that Influence the Success of Farmer Water User Communities: A case study in Cambodia*. A dissertation presented in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Applied Science in Environmental Management at Massey University, New Zealand

Restrepo, G. C. (2001). *Irrigation management development in Mexico: A case study*. Retrieved 2013
<on-line=Available at:
<http://www.fao.org/landandwater/AGLW/waterinstitutions/docs/CSMexico.pdf>

Shabanali Fami , H. Iravani H., Zarei ,Z.and Mokhtari ,A. 2007.*Challenges and necessities of applying participatory approaches and mechanisms to agricultural water management* , The 4th Asian Regional Conference & 10th International Seminar on Participatory Irrigation Management Tehran-Iran May 2-5, 2007

Study of Factors affecting on farmers' attitudes toward water users' association in Kezdar dam area

Zeinab Musavi,Saeed Gholamrezai,Mehdi Rahimian

Abstract

This paper aims to examine the attitudes of Kezdar farmers toward water users' cooperatives and the factors affecting its. The research was descriptive - survey, farmers were Aligoodarz city Kezdar Dam area. of the dam Kezdar area. Sampling was done randomly and data were collected by a questionnaire, validity and reliability had been confirmed,. SPSS software was used for data analysis . The results showed that only 15% of respondents have a favorable attitude toward cooperative water users and 85% of medium and unfavorable attitudes are .Test results showed that , the negative correlation between age, history of agriculture with attitude and between the variables of income, education level, dry land and irrigated land level with attitude toward to contributing to the formation of water users cooperative there is positive and significant relationship. The results of the regression analysis indicate that the variable "Land of Water", "Annual income " and "history of agriculture" could total 37/6% of water users cooperative attitude change than to explain

Key words: water users association, attitude, participatory irrigation management, Kezdar dam